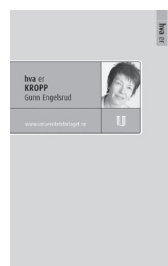

KORT OG KNAPT OM KROPPEN

hva er KROPP
Gunn Engelsrud
Universitetsforlaget
2006

av Cathrine Felix

Spol tilbake til Lillehammer-OL i 1994: Det er tradisjonell bønnestund i en pakistansk familie, i bakgrunnen høres overføringen av 50 km langrenn. Bjørn Dæhli nærmer seg målstreken... Plutselig avbryter en av guttene i familien bønnen og jubler: «Bjørn Dæhli vant!». Etterpå fortsetter familiebønnen som normalt (Engelsrud 2006, s. 113-114). Denne episoden gir et eksempel på en krysning mellom den religiøse praksisen: den fysiske utøvelsen av bønnestunden i hjemmet, og idrettsutøvelsen på TV-skjermen. Guttens avbrudd av selve bønnestunden viser en øyeblikkshandling. Kroppslig adferd er nettopp preget av slike handlinger i øyeblikket. Ved at vi alltid er i kroppen, er vi bestandig til stede i et «nå». I boken *hva er KROPP*, er Gunn Engelsrud opptatt av å beskrive ulike former for kroppslig tilstedeværelse, men også hva som skjer når kroppen føles fjern for oss.

Den filosofiske innfallsvinkelen Engelsrud har til kroppen, er å ta avstand fra kartesiansk dualisme til fordel for Merleau-Pontys tenkning om ånd og materie som to uatskillelige substanser. Utgangspunktet til Merleau-Ponty er at vi alltid er i kroppen. Vi kan aldri komme utenom vår egen kropp. Den som studerer kropp er bundet til å studere andre kropper gjennom tilstedeværelsen i sin egen kropp. Slik forutsetter all kunnskap om kroppen kroppen selv. Subjektet er skapende i verden, og skapes av, og i, verden: «Erfaringer oppstår alltid i konkrete situasjoner via omgang med omverdenen» (Engelsrud 2006, s. 34). Merleau-Ponty betrakter kroppen som en blanding av det skapende subjekt og den verden dette subjektet til enhver tid er en del av, og dermed formes av. Disse tankene utgjør Engelsruds filosofiske bærebjelke, men det er ikke filosofien som er mest fremtredende i hennes perspektiv på kroppen. Engelsrud er professor ved Seksjon for helsefag ved

Det medisinske fakultet på Universitetet i Oslo. Hennes forståelse av kroppen preges av dette faglige ståstedet, og av en bakgrunn fra idrett, helse og dans. Bokens tematikk er hentet nettopp fra disse arenaene, og i sær får bevegelse gjennom dans bred omtale.

Både danseren og idrettsutøveren er i besittelse av en kroppsbeherskelse som Engelsrud fremhever. Snowboardutøveren gjennomlever sine bevegelser på halfpipen til tross for at han sitter helt rolig i sofakroken. Dette lykkes han med blant annet fordi han kjenner kroppen sin så godt. I vår tid har kroppen blitt gjennomdissekert, men likevel råder det fortsatt stor mangel på kroppskunnskap blant folk flest. De færreste er så bevisste på bevegelsene sine som den profesjonelle aktøren Engelsrud trekker frem. Vi kan spørre oss i hvilken grad vi har viten om vår egen adferd. Hva vet vi egentlig om hvordan andre berøres av våre bevegelser? Skaper mine kroppsvaner stress hos andre? Engelsrud påpeker at man lett kan glemme at andre opplever en annerledes enn en gjør selv. Forskere har hevdet at hele 70 prosent av kommunikasjonen mellom mennesker foregår gjennom kroppsspråket. I sin drøfting av kroppsspråk som uttrykk går Engelsrud veien via Carl I. Hagens debattferd. Hvordan reagerer vi når han rister oppgitt på hodet mens motdebattantene snakker? Han bedriver strategisk kroppslig uttrykk, mener Engelsrud. Kroppslig adferd blir et taktisk grep for å påvirke tilskueren.

Hva er skjønnhet? En rekke tenkere og teoretikere har forsøkt å besvare dette spørsmålet med høyst ulike svar. Ulike tidsepoker har hatt helt andre oppfatninger om hva som er skjønt enn vi har i dag. Unikt for samtiden er muligheten vi har for å modellere kroppen. Kirurgen kan i dag

utføre operasjoner som for få år siden var utenkelige, men fenomenet plastisk kirurgi er ikke nytt. Et stykke kuriositas som nevnes av Engelsrud er at den første neseplastikken ble utført i 1597, og det skjedde helt uten bedøvelse! Det burde være en tankevekker for enhver at det har vokst frem en egen industri som har forandring av kroppen som levede. Bokens kapittel om modifikasjon av kroppen byr på følgende dystre statistikk: I 1997 ble det foretatt 2,1 millioner plastiske operasjoner i USA, mens tallet for 2003 var 8,8 millioner. Vi har en forestilling om hva som er stygt, og hva som er pent, og sistnevnte kan kjøpes for penger. Kinesiske kvinner forlenger leggene sine, afrikanere reduserer leppene... Hva vet vi om langtidsvirkningene av de plastiske operasjonene? Foreløpig har man ikke tilstrekkelig kunnskap om fenomenet, men økt antall klager og erstatningssøksmål gir muligens en pekepinn? Engelsrud beveger seg fra temaet kirurgi til modellering av kroppen gjennom trening. Ekstremt store muskler er i enkelte kretser en yndet kroppsestetikk, men en kontekstavhengig sådan: En av muskelbuntene forfatteren har snakket med forklarer at han opplevde å bli ledd ut av jenter da han gikk i badebukse på stranden. Det som fungerte blant guttene i treningsstudioet viste seg å falle uheldig ut hos det annet kjønn. Slik kan ulike kulturelle referanser overfor kroppen komme til uttrykk.

Verbet «å trimme» kom inn i vokabularet vårt i 1960. Det begynner å bli en stund siden. I drøftingen av hvordan kroppen kan komme til å bli oppfattet i fremtiden, nevner Engelsrud at det stadig vokser frem markeder for nye trimformer, for eksempel et helt spekter av ulike yogavarianter. Ikke bare trening får nye arenaer, det har også vokst fram et marked for rensing av kroppen. En rekke steder tilbys såkalte avgiftningskurer. Det som ligger til grunn er tanken om at kroppen er uren og kan vaskes og renses ved hjelp av diverse behandlinger. Dette koster selvsagt! Veien til slik velvære går via lommeboken. «Kroppen er på et vis blitt den vestlige verdens store oppussingsobjekt» skriver Engelsrud (2006, s. 9). Hun påpeker hvordan man i vesten har lagt seg til en kultur som i stadig sterkere grad modellerer kroppen som om den var en leirklump. Kroppen har blitt et objekt som kan formes. Vi har tingliggjort kroppene våre i den grad at vi knapt leer på øyebrynene når ukebladspalter og TV-programmer tar for seg temaet plastisk kirurgi. Spørsmål som: «Hvilken kroppsdel er du mest fornøyd med hos deg selv?» er ikke unormale. Engelsrud gjør oppmerksom på at mediene forteller oss at vi ikke lenger skal behøve å være i en kropp vi ikke liker. Denne tankegangen er både fengslende og befriende, befriende i den forstand at kroppen din ikke lenger er din

skjebne. Dersom du misliker deler av den kan du «pusse den opp». Engelsrud trekker frem TV-programmer som *Extreme makeover* og *Svanen* der vanlige folk blir totalforandret av kirurger og treningsekspertter. Medaljens bakside fremkommer i et eksempel Engelsrud nevner: Gutten som gråt hysterisk fordi han ikke kjente igjen moren sin etter at hun hadde blitt forvandlet. Fra medienes verden drar Engelsrud forbindelsen til vitenskapen: Fremveksten av ny teknologi tillater oss å tenke på vev og organer som utbyttable. Takket være moderne legevitsenskap kan vi erstatte et hjerte som har sluttet å fungere, nyrer kan transplanteres, kjønn kan endres... Vi kan bokstavelig talt konstruere en idealkropp. Slik har kroppen blitt et av den moderne tids mest yndede produkter.

Vår tids kroppsfokusering er også med på å påvirke hvordan vi tenker kjønn – en problematikk Engelsrud ikke går så mye inn på. I den grad hun er innom temaet skjer det blant annet gjennom følgende eksempel: På de fleste norske sykehus kler man fortsatt nyfødte jenter i rosa, og gutter i blått! På tross av at vi i mangt og mye liker å klappe oss selv på skulderen for å ha kommet langt på området likestilling, har mange av oss fortsatt en forestilling om at dersom ungen kommer i rosa «innpakning» er det nødvendigvis en jente.

Hvordan vi opplever kroppen vår kan også knyttes til hvilke ord vi bruker om den. Er noen deler av kroppen mer skitne enn andre, eller vice versa – mer rene? Måten vi snakker om kroppen på innpoder i oss hvordan vi betrakter den, mener Engelsrud. Vi snakker for eksempel om det å «føle seg hjemme i sin egen kropp». Uten at Engelsrud nevner det selv, kan denne tematikken knyttes til mangfoldet av betegnelser på mannens underliv, kontra de færre, og mer assosiativt urene betegnelsene på kvinnens.

Gunn Engelsruds domene er idretts- og helseforskning, hun er utdannet fysioterapeut og har vært aktiv idrettsutøver. Hun sier selv i forordet at denne bakgrunnen preger hennes kroppsforståelse, og det er ikke en overdrivelse å hevde at den går igjen i hele boken. Fysisk fostring er viet stor plass, blant annet gjennom beskrivelser av norsk «gymnastikkhistorikk», dessuten nevnes termer og teoretikere fra fysioterapiens verden hyppig. Kroppen i bevegelse-kapittelet handler nesten bare om dans. Engelsrud har selv vært aktiv danser, og øser både her og i andre tilfeller av egen erfaring, blant annet som Arsenal-supporter, og fra barndommen på Hvam i Romerike. De personlige innspillene gir boken et troverdig preg, men noen ganger virker de en anelse påklistret. En som ikke er like inspirert av dansens rike kunne ønske seg mer om den

generelle opplevelsen av å leve med og i kroppen.

Det ensidige bildet Engelsrud gir av kartesiansk filosofi kan oppleves som frustrerende, men hun er ikke alene om sin tolkning. Mange ser bort fra, eller har ikke fått med seg at nyere Descartesforskning har vektlagt hans fremstilling av kropp og sjel som en «true and substantial union» (se for eksempel den finske filosofen Lilli Alanen). Selv om det kan diskuteres hvorvidt Descartes virkelig er den kompromissløse dualisten han gjerne fremstilles som, leses han i alle fall slik hos Engelsrud – gjennom Merleau-Pontys øyne. Sistnevnte var nådeløs i sin kritikk både av kartesiansk fysikk og metafysikk, og hevdet at Descartes reduserte mennesket til et objekt for en umenneskelig rasjonalisme. Det kan kanskje diskuteres hvorvidt historien har gitt et urettferdig ensidig bilde av Descartes, og jeg skal ikke male videre på denne problematikken her, men noterer meg at Engelsrud ser Descartes helt og holdent gjennom Merleau-Pontys briller.

Kan denne boken fungere som en tankevekker? Generelt sett kan det sies om hva er-serien til Universitetsforlaget at den er en hendig guide til ulike temaer. Bøkene i serien gir kun korte innføringer. Det er et positivt trekk ved disse bøkene at det trykkes tips til litter-

atur dersom leseren har interesse av å fordype seg videre, for serien i seg er ikke særlig dyptpløyende. Den gir seg heller ikke ut for å være det, forfatteren må nødvendigvis overse en rekke temaer som kunne ha vært av interesse gitt forfatterens begrensede tekstplass. Det blir opp til den enkelte leser å manøvrere seg videre på området. Boken til Engelsrud er således bare et knapt innblikk i temaet kropp. Men som et springbrett vil boken kunne fungere greit for enhver med interesse for temaet, den er antagelig en like passende inngangsport til kroppen for filosofistudenten som for fysioterapistudenten.

Engelsrud skriver at hun har et håp om å utfordre vante tankemønstre. Det er jeg usikker på om hun lykkes med. Hennes uskyldige presentasjoner av dans og trim blir litt «tannlause» hvis det er tilfelle at provokasjon er målet. Man må naturligvis ikke bevege seg over i det ekstreme for å provosere, men likevel – kanskje hadde det vært lettere å vekke tanken med temaer som jackassfenomenet, norsk black metall, omskjæring, eller den økende selvdestruktiviteten blant unge jenter og voldtekt? Engelsrud tar opp mange spennende problemstillinger, og nevner av og til noen interessante kuriositeter, men noen heftig debatt skaper boken neppe.

LIKER DU Å TEGNE ELLER TA BILDER?

Er du en aspirerende illustratør eller fotograf og trenger et sted å få vist fram arbeidene dine? Filosofisk supplement trenger både bilder og illustrasjoner. For høstsemesteret 2007 vil følgende tema bli behandlet; «Språk og virkelighet» og «Antikken». Send oss en mail med skisser, bilder eller ideer til: filosofisk-supplement@ifikk.uio.no

Mer info finner du også på vår hjemmeside <http://foreninger.uio.no/filosofisk-supplement/>